

CME
1995

HOE VER, EINDVERSLAG NME-CONGRES HOE VERDER?

Slotcongres
Natuur- en Milieu-Educatie
in het onderwijs

Hoopvolle stemming op

"Ieder met hart voor het milieu moet nú gebruikmaken van de dynamiek die op de scholen leeft door het NME-project. Het milieubesef zit dieper dan voorheen verankerd in het onderwijs en daarmee kan ook de buitenwereld worden geactiveerd." Met die aanbeveling sloot procesmanager Rein Zunderdorp op de laatste dag van mei het NME-slotcongres af dat -ondanks de beëindiging van het interdepartementale project- een hoopvolle stemming behield. Er is immers veel op gang gebracht en wanneer verkokering en bureaucratie kunnen worden beteugeld, biedt de samenwerking tussen gemeenten, onderwijs en ondersteunende instellingen veel perspectief.

Deze gedachte konden de ruim 350 aanwezigen mee naar huis nemen aan het eind van een congresdag vol visies en inspiratie. Dankzij een strakke organisatie en de aangename multifunctionele accommodatie van Orpheus in Apeldoorn kon het thema 'Hoe ver, hoe verder?' in plenaire of parallelle sessies breeduit worden bemeaten.

'Multiplijer'-effect bij departementen

Dagvoorzitter Paul Witteman hield alle deelnemers aan beide zijden van het voetlicht goed bij de les en prikkelde met doortastende vragen de sprekers tot concretisering van wat anders nogal eens in het vage blijft hangen. Zo bewoog hij aan het eind van de middag staatssecretaris Ntelenbos van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen tot de uitspraak dat de vier miljoen die volgend jaar voor NME beschikbaar zullen zijn (en tot 1999 elk jaar een miljoen minder) op de komende begroting van onderwijs zal komen te staan met een beoogd 'multiplier'-effect naar de andere departementen.

Grondleggers aan het woord

Maar eerst vertelden -op video- vier andere politici over hun bedoelingen met en verwachtingen van het NME-project. Tommel (D66, nu staatssecretaris, toen kamerlid): "Op 1 juli eindigt het NME-project. Het zou mooi zijn als we het afsluiten met het gevoel dat de NME-trein doordendert." Eisma (D66, nu Europarlementariër, eerder kamerlid): "De integratie van het milieubesef in andere sectoren is nu werkelijkheid. We moeten jongeren blijvend bijbrengen hoe ze hun leven duurzaam kunnen inrichten." Feenstra (PvdA, nu inter provinciaal werkzaam, destijds als kamerlid NME-initiatief-

nemer): "NME is nu een professionele werksort geworden." Wallage (PvdA,

nu fractievoorzitter, eerder staatssecretaris van onderwijs): "Het is een ramp als alle ministeries afzonderlijk de scholen projecten aanbieden. De integraliteit van NME zou het model moeten zijn voor alle andere projecten." Ontkend werd niet dat het milieu wat publieke aandacht verliest "en politici reageren daar feilloos op" (Wallage). Maar een rectrix gaf op de video duidelijk aan waar succes kan worden geboekt: "Als je er de nadruk op blijft leggen hoe slecht het met het milieu gaat, zijn de leerlingen het gauw zat, maar voor excursies en eigen activiteiten blijven ze onverkort geïnteresseerd."

"Waar rotzooi is daar zijn wij"

Maar het bleef niet bij gedachtenwisselingen. Vanaf het moment dat ze vrijwel letterlijk de deelnemers bij hun aankomst het gebouw en later de zaal in hadden geveegd - straattheater is hun element - dook het Nijmeegse cabarettrio 'De Gemeentereiniging' ("Waar rotzooi is daar zijn wij") in vele vermommingen op met hilarische bijdragen. Ook taalvervuiling, zo doceerden ze, valt onder de milieuzorg: "Want kinderen zeggen 'shit, shit, shit', maar dat moet zijn 'overbemesting, overbemesting, overbemesting'."

Deelsessies over kansen

Na de 'wandellende lunch' met hartveroverende presentaties door groepen schoolkinderen, was de middag grotendeels gewijd aan de deelsessies over kansen voor samenwerking, voor vakontwikkeling en voor onderwijsvernieuwing. De respectieve gespreksleiders Leoni Jansen, Peter Schuiten en Paul Witteman gaven naderhand samenvattingen in de grote zaal. Alle drie signaleerden ze naast goede kansen voor NME ook de zorg dat de veelbelovende samenwerking tussen het onderwijs, de overheden en de intermediaire instellingen zou kunnen verdampen wanneer er geen stimulerend procesmanagement meer zal zijn.

Vladimir Melnikov
verbeelde in de
moderne dans
'Dead Trees' van
Errol Grimes de
verwijdering tussen
mens en milieu.

Twee onderzoekers van het bureau 'Partners & Partners' vragen het publiek "heeft dit congres wel zin?"

De burgemeester voelde zich door het late tijdstip geenszins gehinderd om het congres alsnog officieel te openen.

Toen de video even haperde, vertelde Paul Witteman vast over NOVA. Ruud van de Broek van de Gemeentereiniging stond hem daarin bij.

NME heeft bij de leerlingen goed wortel geschoten

"Leerlingen pikken het thema relevant op in hun eigen omgeving"

"Wat is er mooier dan met een flinke zak geld aan zo'n spannend nieuw project te werken? Ja, natuurlijk was het leuk", antwoordde Ria Sluiter van harte op die vraag van Paul Witteman. Daarmee sloot Witteman zijn gesprek af met de twee sectormanagers van respectievelijk het voortgezet en het primair onderwijs, Ria Sluiter en Ernest van Hezik. Al bleek er verschil te bestaan in acceptatie van NME op beide onderwijsniveaus, toch waren beiden het eens dat NME bij de leerlingen goed wortel heeft geschoten.

In zowel het primair als het voortgezet onderwijs is het opstellen van kerndoelen aangegrepen om aan NME op school aandacht te besteden. Ria Sluiter signaleerde een goede aandacht voor NME in nieuwe vakken als techniek, verzorging en ook wel economie. Hoe het draagvlak van NME sinds het begin is verbreed, toonden de sectormanagers aan met enkele staafdiagrammen van het ISOR, die Ria uit de laptop voor haar op tafel op het grote scherm toverde.

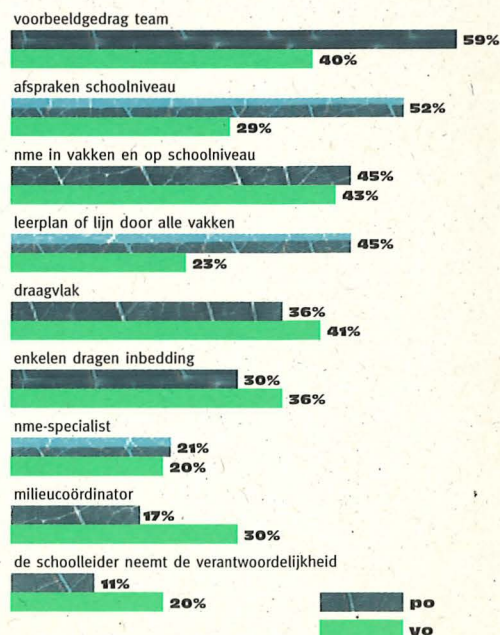
Accentverschillen

Ernest van Hezik benadrukte aan de hand van de afgebeelde staafdiagram dat de NME-coördinator in het voortgezet onderwijs van nog meer belang is dan in het primair onderwijs. De teams in het primair onderwijs zijn vaak klein genoeg om gezamenlijk de schouders onder de invoering van NME te zetten. In een groter team, zoals in het voortgezet onderwijs, is een NME-coördinator vaak onontbeerlijk. Van Hezik: "Mijn indruk is dat NME in het primair onderwijs meer gebaat is bij afspraken die door een team als geheel worden genomen." "In deze evaluatie-resultaten is overigens niet te zien hoe NME en het hele begrip duurzaamheid in de beleving van de kinderen is binnengedrongen", besluit Van Hezik. "Maar we hebben in de praktijk gemerkt dat leerlingen het thema relevant oppikken in hun eigen leven en buurt."

Vaksecties werken samen

Ria Sluiter beschouwt het als een belangrijke stap vooruit in de onderwijspraktijk dat een samenwerking tussen de verschillende vakken is bereikt. "De vaksecties zijn gedwongen met elkaar te overleggen. Er zijn bovendien netwerken ontstaan tussen scholen onderling en tussen scholen en ondersteunende instellingen."

Noodzakelijke voorwaarden NME accentverschillen PO - VO

Milieumuurkrant (nu 'Licht op groen') wekt grote response

"Het milieu is uit? Dat is net of je zegt: racisme is voorbij. Het geklets over milieu, zoals de politiek doet over Schiphol of de Betuwelijn - daar wordt iedereen moe van. Maar het 'andere' milieu, waar je zelf wat aan kunt doen, daar zijn burgers en scholieren enthousiast bij betrokken", zei Jan van der Lee van het bureau Animal Support in zijn toespraak.

Van der Lee is zelf ex-biologieleraar en voert nu ludieke milieufacties. Van der Lee: "Het is belangrijk dat milieu leuk wordt en blijft. Met aanvallen op de auto en de wasmachine bereik je het tegendeel. Wijs er eerder op dat er inmiddels afwasmachines zijn die minder water verbruiken dan wanneer je met de hand afwast. Want, wees eerlijk, we willen toch allemaal graag een afwasmachine?" (hierop klonk slechts één eenzame 'boe' vanuit de zaal ...)

Kijk naar de scharreleieren

Een succesvol initiatief is de Milieumuurkrant, die nu overigens 'Licht op groen' heet omdat het woord milieu te beladen wordt. De response op de muurkrant (posters en advertenties) is heel groot: een bedrijf dat adverteert voor biologische pakketten vlees, werd overstroomd met nieuwe klanten.

"Onderneem iets dat aanspreekt dan scoor je ook zonder reclame", zegt Van der Lee. "Kijk naar de Dierenbescherming die de scharreleieren heeft geïntroduceerd: iedereen kent inmiddels de boodschap erachter en koopt ze." Op scholen verspreidt Van der Lee de poster 'Straks, de strakste krant van Nederland'. Het succes is redelijk, maar tevreden is hij nog niet.

"Nu het NME-project ophoudt, komt er misschien geld vrij voor andere initiatieven", suggereerde hij opportunistisch.

Uit handen van Ria Sluiter ontving de staatssecretaris 'smiddags de Aanbevelingen NME die zijn voortgekomen uit stemmingen tijdens eerdere conferenties voor schoolleiders, docenten, ondersteuners en scholieren.

NME OP SCHOOL

Tijdens de lunch konden de congresgangers in de foyer enkele stands bezoeken waarin deze keer de scholen zelf konden laten zien hoe zij NME hebben geïntegreerd. Zo presenteerde Basisschool Jacob Daalder uit Oosterend onder de titel 'School en schoolomgeving' verschillende activiteiten, zoals het omvormen van een traditioneel plantsoen in een gevarieerde en biologisch interessante tuin. Basisschool De Kraanvogel uit Amsterdam liet zien hoe zij deelneemt aan het project 'Verlengde Schooldag'

(i.s.m. het Amsterdamse NME-Centrum) en Basisschool De Eemlanden uit Den Bosch ontwikkelde samen met Landgoed Blijendijk zelf een natuur-educatietraject met wandelingen en 'ontdekkisten'. Het Bisschop Bekkers College in Eindhoven toonde drie maquettes, gemaakt door leerlingen, als suggestie voor verbetering van de leefomgeving en het Ashram College uit Alphen aan de Rijn presenteerde het thema 'Wonen in de 21e eeuw' als onderdeel van het

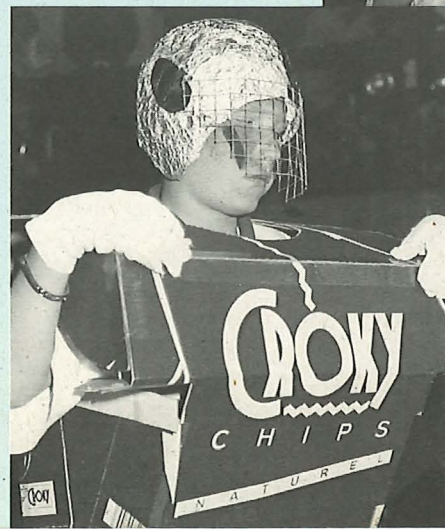
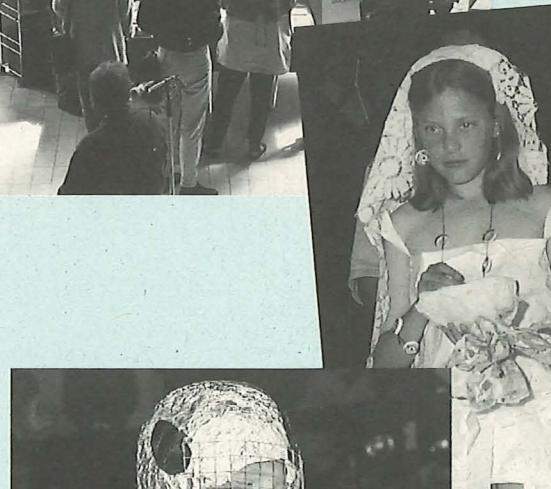
schoolbrede project 'Duurzame ontwikkeling'. De door hen zelf ont-

wikkelde plannen voor de toekomst werden toegelicht door leerlingen van het Stedelijk Lyceum Vestiging Zuid in Enschede, onder de titel 'Future in action' en het Fivel College uit Delfzijl toonde de resultaten van het project 'Hoezo milieu?'. De Christelijke Scholengemeenschap Arcus uit Lelystad vertoonde een zelf samengesteld diaklankbeeld over scholen en milieu, dat wordt gebruikt als inleiding van het project 'Zwerfafval'. Het Sintermeertencollege uit Heerlen tenslotte toonde met Internet en NME hoe leerlingen internationaal via de computer ervaringen kunnen uitwisselen.

Basisschool De Bundel uit Apeldoorn stelde thema's als 'armoede', 'welvaart' en 'milieu' aan de orde in de mede door de leerlingen zelf geschreven musical 'Ninos'. Het ver-

haal gaat over zwerfkinderen uit een Zuidamerikaans land die de strijd aanbinden met de gemeente. Die wil namelijk een bedrijf toestemming geven om uit te breiden ten koste van hun woonplek, waar zij nu om in hun levensonderhoud te voorzien van afval muziekinstrumenten maken.

"Laat landelijke organisaties halffabrikaat afleveren dat voor scholen op maat wordt voltooid"

Het onderwijs moet de partner worden van alle andere instellingen die zich met milieu en milieuzorg bezighouden. Scholen hebben educatieve kennis in huis, daar kunnen gemeenten op inhaken. Maar de samenwerking stagneert nog dikwijls omdat de scholen hun vragen niet kunnen stellen en de gemeenten de vraag niet kunnen signaleren. Die aftrap deed Douwe Jan Joustra, adviseur van het NME-procesmanagement, bij deelsessie I die zich bezighield met de kansen op samenwerking in gemeenten en regio.

Leoni Jansen, die eerder tien provinciale NME-conferenties heeft geleid, bestuurd voortvarend de discussie tussen vijf vertegenwoordigers van onderwijs, gemeenten en provincie, die elkaar op passende wijze in de haren zaten. Zo bleek dat scholen, die zorgvuldig gescheiden afval inleveren, door de gemeenten als bedrijf worden beschouwd en voor het chemisch afval een rekening gepresenteerd krijgen. In Breda is dat opgelost door een aparte regeling voor de scholen, maar in Goes nog niet, zei schoolleider Paul Favier uit die stad.

Taakverdeling deugt niet

Aan de samenwerking -inzet van de discussie- schort het nogal eens, was het algemene gevoel. Dat komt doordat de taakverdeling eigenlijk helemaal niet deugt, zei Gert-Jan Endendijk van de Dienst Stadsbeheer in Breda. "Laat de landelijke organisaties een soort halffabrikaat afleveren aan de educatieve centra die er dan een lokale vertaling aan geven en het aanpassen voor de scholen", stelde hij voor. "Als je zulke dingen koppelt aan lokaal milieubeleid krijg je met weinig geld wel wat voor elkaar. Waarom gebeurt dat vaak niet? Dat zal wel komen door het hoge eigenwijsheidsgehalte in deze kringen." De Haagse milieuwethouder Van der Putten vond de 'halffabrikaten' een goed idee: "Je zou als NME-intermediair niets voltooid moeten aanbieden."

Kijk naar sociale vernieuwing of kunstzinnige vorming

De Haagse schoolleider Anton Smithuis wees erop dat de politieke lijnen bij de sociale vernieuwing heel kort waren. "Daar kon het dus wel, dan kan het bij NME toch ook!?" Uit de zaal kwam de vergelijking met de kunstzinnige vorming. Daar wordt gewerkt met een projectenbank, waarin alle projecten in het land geregistreerd staan. Doe dat ook met NME-projecten dan hoeven

V.l.n.r. Paul Favier (Buys Ballot College, Goes), Anton Smithuis (Basischool St. Carolus, Den Haag), Jos Simons (Provinciaal Consulent NME Limburg), Jan Ewout van der Putten (wethouder Milieu, Den Haag) en Gert-Jan Endendijk (Dienst Stadsbeheer, Breda).

ze niet overal naast elkaar dezelfde leskist te produceren. In Zeeland, zei Favier, hadden alle scholen een eigen netwerk gevormd om projecten en ideeën uit te wisselen. "Scholen zijn niet geïnteresseerd in grote kant-en-klaar projecten. Maar ze hebben antwoorden nodig op vragen en een beetje hulp en dat vinden ze ook bij elkaar. Maar wellicht kan de gemeente daar ook ondersteuning in bieden."

Dicht bij de wortels de meeste kansen

Zijn collega Smithuis vond dat gemeenten en scholen over en weer een beroep moeten doen op elkaars creativiteit. Kleinschaligheid heeft daarbij de beste kansen, "want hoe groter je 't maakt des te meer moet er gepraat worden. Wat dicht bij de wortels gebeurt, heeft de meeste kansen. En voor de rest gebruik je Internet maar." Leoni Jansen: "O, maar ik denk dat je voor één computer wel een jaar een schooltuintje kan onderhouden." De bureaucratie bleek alom - ook in de zaal - tot ergernis te leiden. Ook binnen het onderwijs. Toen Smithuis eens tijdens een gesprek over een probleem een onderwijsinspecteur om zijn mening had gevraagd, was het antwoord geweest: 'ik heb geen mening, ik luister alleen maar'.

"Waarom geen samenwerking?"
"Door het hoge
eigenwijsheidsgehalte!"

Lopen op kartonnen schoenen, trouwen in wit plastic of sporten in een oude verpakingsdoos van chips? Volgens de leerlingen van Basisschool De School met de Bijbel in Ameide kan het. Ze lieten het zien in hun modeshow van 'kleding' gemaakt van afval.

“Iets willen doen aan NME komt voort uit individuele gevoelens van betrokkenheid en noodzaak”

In deelsessie II 'NME als een kans voor school en vak' (onder leiding van Peter Schuiten) stond het krachtenmodel van Berenschot centraal, als kader voor het proces van invoering van NME in het onderwijs. Het blijkt zeer herkenbaar vanuit de praktijk op school. Vastgesteld wordt dat we er met NME in het onderwijs nog niet zijn. De vraag is echter: ligt de bal nu bij de schoolleiding, bij NME-coördinatoren of bij de ondersteuners?

Voorafgaand aan haar toelichting op het krachtenmodel stelt Ellen Reehorst (Impuls Management Advies NME) dat het invoeren van NME in het onderwijs het doorvoeren van een cultuurverandering betekent. Het hangt nauw samen met de inhoud van de lessen, met de wijze van lesgeven én met de houding van docenten. Voor hen is die cultuurverandering vaak ingrijpend; zij moeten omschakelen van 'uitlegger' naar deskundig begeleider. Behalve met kennis-overdracht zijn zij voortaan ook bezig met het bespreekbaar maken van waarden, normen en attitude. Bovendien moeten zij samenwerken met collega's op een terrein dat niet langer alleen vanuit hun eigen vak kan worden benaderd. Ook in organisatorisch opzicht en voor de schoolleiding brengt (het starten met) NME veranderingen met zich mee. Het betreft cultuurveranderingen die samenhangen met de gehele cultuuromslag die binnen het onderwijs als geheel reeds gaande is.

Moeilijk om bruikbare materialen te vinden

De aanwezige panelleden onderscheiden de genoemde krachten inderdaad in hun eigen praktijk op school. "Hoewel je je natuurlijk niet dagelijks bewust bent van de werking van die krachten", aldus Willy Wiendels. Samen met Els Heil stelt hij vast dat de coördinator, die de veranderingen 'trekt', vaak nog veel extra (eigen) tijd en energie stopt in het op gang brengen van NME. Ter aanvulling van het model wijst

krachtenmodel beïnvloeden van krachten die gedrag leiden

Verhalen	Noodzaak	doet bewegen
	Visie	geeft richting
	Succes	doet geloven
Energie	Spirit	geeft kracht
Acties	Structuren	lokken uit
	Capaciteiten	maken haalbaar
	Systemen	bekrachtigen

Het krachtenmodel van Berenschot onderscheidt zeven krachten die duiden op voorwaarden voor en elementen van een cultuurverandering. Zo vormt 'spirit' de motor van het veranderingsproces. 'Noodzaak' doet bewegen, maakt duidelijk waarom verandering moet. 'Visie' maakt het mogelijk om een beeld te krijgen van de veranderingen, waardoor duidelijk wordt in welke richting er gewerkt moet worden. 'Succes', die overigens uitdrukkelijk gevierd moeten worden, laten zien dat het kan. 'Structuren' lokken uit om de veranderingen ook daadwerkelijk te realiseren. 'Capaciteiten' brengen herstel van zelfvertrouwen met zich mee en 'systemen' tenslotte staan voor terugkoppeling (evalueren van hetgeen er is bereikt).

Els Heil op de moeilijkheid om bruikbare materialen te vinden: "Je moet veel zelf verzinnen." Ook volgens Huub Koster, komt het voelen van een 'noodzaak' om iets te doen aan NME op school altijd voort uit gevoelens van betrokkenheid van individuen binnen de school. Ria van Baaren volgt, na jaren van natuurlessen geven, nu zelf de opleiding tot NME-coördinator. Ook zij herkent de genoemde krachten. Theo Luif tenslotte vertelt dat de noodzaak van NME bij hem op school eigenlijk al jaren werd gevoeld. De eerste initiatieven liepen echter stuk. Pas toen er uren en een bruikbare methode beschikbaar kwamen, ging het lopen.

Wat bieden schoolnabije ondersteuners?

Ter aanvulling van de ervaringen van het panel betreft Peter Schuiten enkele vertegenwoordigers van schoolnabije ondersteuners bij het gesprek. Zo zegt Marianne Uytings (Post-initieel Onderwijs, Hogeschool Alkmaar) het signaal dat er moeilijk bruikbare materialen zijn te vin-

den, wel te herkennen: "Wij adviseren NME-mensen om tussen de brievenbus en het team te gaan staan en geven ze handvatten om materialen te selecteren." Volgens Els Heil is bijvoorbeeld een tijdschrift als HELP goed in te zetten, maar het kan natuurlijk niet als een samenhangend lespakket gezien worden. Jan van der Velde (Regionaal Pedagogisch centrum Zeeland), die betrokken is bij het project 'Door de bomen het bos weer zien', meldt dat in hun regio is vastgesteld dat 86% van de docenten werkvormen die uit NME zijn voortgekomen, aanmerken als werkvormen waar kinderen het meest van leren! Bram Jansen (Collegiale Netwerken/RUU) wijst op een inmiddels opgezet NME-netwerk voor docenten, waardoor kennis kan worden genomen van het werk en de ervaringen van anderen. Alfred Schermer (Planmatig Begeleide Introductie/VU) signaleert terughoudendheid van scholen om samen te werken met Natuur- en Milieu Centra, terwijl deze naar zijn mening een goede ondersteunende functie zouden kunnen vervullen. Op de slotvraag van Peter Schuiten of de bal nu bij de scholen (lees: de schoolleiding) ligt, antwoordt Harry Frantzen (Impuls Management Advies NME) na enige aarzeling: "Ik denk het wel, ja....."

In het panel deden schoolleiders en coördinatoren verslag uit eigen praktijk. V.l.n.r. Els Heil en Willy Wiendels (resp. coördinator en schoolleider van de Pastoor Bleumers Mavo, Silvolde), Huub Koster (Ulenhof College, Doetinchem), Theo Luif (Basisschool De Gagel, Utrecht) en Ria van Baaren (Basisschool De Cocon, Alkmaar).

NME als een kans voor onderwijsvernieuwing: NME moet voorgezet, maar hoe?

Kan Natuur- en Milieu-Educatie, nu het stimuleringsproject formeel wordt beëindigd, voortgang vinden zonder steun van de nationale overheid? En is NME precies dat succes geworden wat de beleidsmakers ervan hadden verwacht? Dat waren de kernvragen tijdens de discussie over NME en onderwijsvernieuwing in deelsessie III.

Sytse Ypma, behalve schoolleider ook bioloog, verwoordde het als volgt: "De kiem is gelegd, maar er mag nog flink wat compost bij om te zorgen dat de groei van NME door gaat. Het zou zonde zijn als al het moois dat er nu staat, zou verdrogen." Waarom, zo vroeg discussieleider Witteman met een minder milieu-verwant beeld, "zou de trein niet door kunnen denderen zonder overheidsbemoeienis?" De in gang gezette verzelfstandiging van het onderwijs blijkt daar nog niet genoeg voor gevorderd te zijn volgens Ypma: "We hebben die steun nodig. Het onderwijs is nog niet vertrouwd met de autonomie."

Welke rol moet de overheid gaan spelen?

Desgevraagd had Nico van Ravesteijn bedenkingen tegen overheidssteun zonder meer: "Geld maakt ontzettend afhankelijk. Het zou een slechte zaak zijn om NME in deze fase alleen maar meer overheidsgeld te geven. Er zijn actieve, creatieve scholen nodig, die bijvoorbeeld in samenwerking met gemeenten activiteiten ondernemen op het gebied van stadsbeheer." Daar is

Gerda in 't Veld het echter niet mee eens: "Scholen zijn opleidingsinstituten voor het latere leven van de leerling; het zijn geen bezigheidsinstituten voor projecten in de sfeer van stadsbeheer." Dit discussiepunt lokt veel reactie op uit de zaal. De teneur is dat veel scholen intern vol enthousiasme milieuprojecten opzetten, maar ze zien ze de mist in gaan doordat een vervolgtraject ontbreekt. Scholen verzamelen fanatiek lege melkpakken en batterijen en oud papier, en zien tot hun leedwezen dat het verzamelde materiaal op onverantwoorde wijze wordt verwerkt. De leerlingen raken gedemotiveerd. Er komt echter overleg met gemeenten, en dat geeft hoop.

Kerndoelen versus educaties

Een interessant discussiepunt is ook hoe NME zich verhoudt tot de traditionele taak van de school: de leerlingen opleiden volgens de kerndoelen. Ed Veenstra: "Het onderwijs richt zich steeds meer op vaardigheden, toepassing en samenhang en daardoor krijgt NME juist meer mogelijkheden." Frits Hesselink vraagt zich zelfs af of er -

Aan de discussie over NME en onderwijsvernieuwing namen deel (v.l.n.r.) Wim van der Kamp (Tweede-Kamerlid CDA), Frits Hesselink (directeur Stichting Milieu Educatie/SME Milieuadviseurs), Nico van Ravesteijn (plaatsvervangend directeur Directie bestuurszaken VROM, lid stuurgroep kaderplan NME), Cees Fuykschot (voorzitter Interdepartementale Stuurgroep NME Onderwijs), Ed Veenstra (procesmanager Basisvorming NME), Sytse Ypma (onderwijsdirecteur Scholengemeenschap 'De Delta', Leeuwarden) en Gerda in 't Veld (directeur Haags Centrum Onderwijsbegeleiding).

onder invloed van educaties als NME - een nieuw soort 'onderwijsproduct' ontstaat: "Wat voor jonge mensen levert het onderwijs hierdoor af aan de maatschappij? En moeten we ons niet af vragen of er nu een nieuw soort marktvraag ontstaat?" Ypma maakt daartegen bezwaar: "Ho, hier kan het onderwijs niets mee; dit is veel te vaag. NME was tot nu toe een kennismaking, waar een enthousiast werkgroepje op de school mee bezig was. Nu komt de fase dat de schoolleiding NME moet dragen; dan krijg je op den duur misschien een ander soort onderwijsproduct voor de maatschappij." Van der Camp is het met hem eens als hij zegt dat NME in iedere school ingebed moet zijn. Het moet onderdeel zijn van het reguliere onderwijs, en mag niet afhankelijk zijn van toevallig aanwezig enthousiasme bij de schoolleiding.

Sturing NME-proces "viel alleszins mee"

"Hebben de vijf betrokken departementen in het project NME een beetje kunnen samenwerken?", vroeg Paul Witteman aan Kamerlid Van der Camp. "Milieubewustzijn voor jongeren is toch een prachtig onderwerp voor samenwerking van departementen?" "We waren destijds zeer sceptisch", aldus Van der Camp. "Het kabinet kende toen zeer drukke tijden en we vroegen ons af of een project als NME er wel bij kon. Achteraf gezien moet ik zeggen dat het alleszins is meegevallen." Het interdepartementale overleg inzake NME had echter, zo werd ruiterlijk toegegeven, te lijden onder de Haagse verkokering. Van Ravesteijn: "We merkten dat de departementen behoefte hadden aan één trekker - dat is een les die we uit het hele proces hebben kunnen leren. De Tweede Kamer had bij de motie een leidend departement moeten aanwijzen." Cees Fuykschot van de Interdepartementale Stuurgroep zag dat wat zonniger; hij meende dat tevredenheid over het procesverloop toch mag overheersen: "Er heerste intern wel verkokering, maar dat was naar buiten niet echt merkbaar."

Geen eenduidige antwoorden

Maar hoe moet het nu verder met NME, vraagt discussieleider Witteman tenslotte. Eenduidige antwoorden ontbreken; de panelleden doen wel suggesties. Cees Fuykschot bijvoorbeeld antwoordt op deze vraag met: "NME moeten worden voortgezet met een lagere financieringsbasis en een doelgerichte organisatie. De financiële bijdrage van het Rijk zoals we die in de afgelopen jaren hebben opgebouwd, moet nog worden voortgezet, zij het dat een geleidelijke afbouw mogelijk is." Wanneer Witteman vervolgens de enige aanwezige politicus om zijn reactie vraagt, zegt Van der Camp: "Ik zeg nooit ja zonder voorbehoud. Maar ik vind de gedachte van Fuykschot plausibel en verwacht dat de memorie van toelichting op de Rijksbegroting ook opmerkingen in deze zin zal bevatten." Witteman stuurt echter aan op iets hardere toezeggingen: "Waarom zou u NME dan niet in de Algemene Besprechingen bespreken?" Weer wil Van der Camp geen volmondig "ja" geven, maar geeft toe: "Dat zou zeker de moeite van het overwegen waard zijn."

Weer terug in de grote zaal ondertekenden vijf instellingen voor het oog van staatssecretaris Netelenbos een overeenkomst om gezamenlijk scholen te begeleiden en ondersteunen bij NME-activiteiten.

De vijf, die zich gezamenlijk NME-net noemen, zijn: ACTA Midden Nederland/Opleidingen NME-coördinatoren VO, Vereniging voor natuur- en milieu-educatie IVN, ULO Rijksuniversiteit Groningen, Instituut voor Didactiek en Onderwijspraktijk van de Vrije Universiteit Amsterdam en IMPULS management advies NME.

Staatssecretaris Netelenbos:

"NME zit verankerd in de kerndoelen van het VO"

Het is een kenmerk van 'paars' dat de verkoking in de departementale wereld wordt doorbroken. Dat zei tenminste staatssecretaris Tineke Netelenbos en ze introduceerde daarbij een nieuw begrip toen ze Paul Witteman verzekerde dat Den Haag nu bezig is te 'ontkoken'.

onderwijs ontzettend actief mee willen doen met zo'n internationaal programma."

Taak voor de gemeente

Milieu lijkt geen topprioriteit meer, beaamde de bewindsvrouw, maar in de kerndoelen van het VO zit het permanent verankerd in vakken als science en natuurwetenschap die nu tot het eind toe verplicht zijn. "Iedere leraar hoort de milieucolnponent nu in zijn vak mee te nemen", vond Netelenbos, die voorts ook de gemeenten aansprak op hun rol in de NME-problematiek. "Ik ben bezig met lokaal onderwijsbeleid en daarin past dat de gemeenten hun schoolbegeleidingsdiensten activeren om in hun contracten met het basisonderwijs te zorgen dat NME wordt gecontinueerd. Al mijn geld gaat nu naar de gemeenten en die hebben daarin een autonome bestedingsbevoegdheid."

"Iedere leraar hoort de milieucolnponent nu in zijn vak mee te nemen"

Liefst één procesmanagement

De staatssecretaris verklaarde zich voorts een voorstander van één procesmanagement voor het gehele primair onderwijs en een voor het voortgezet onderwijs, zonder 'allelei satellieten om de scholen heen'. Na de zomer zal een nieuw algemeen procesmanagement voor het basisonderwijs en voor het voortgezet onderwijs worden geïnstalleerd, zo kondigde zij aan. NME zal daarin een aandachtspunt blijven.

Ernest van Hezik bood de staatssecretaris inspirerend leesvoer aan in de vorm van het Basisdocument NME PO en de Groene Gids (waarin een ordening van recente NME projecten en produkten met bijbehorende discette).

Ter ontkoking heeft onderwijs tot dusver een coördinerende rol gespeeld in het NME-project. "Die functie draag ik nu vol vertrouwen over aan Landbouw", aldus Netelenbos. "Ziet u een toegenomen milieubewustzijn op scholen?", wilde Witteman weten. "Jazeker", kwam het antwoord. "Ik heb onlangs het 'Global Programme' van Al Gore hier mogen openen en dan zie je dat ze in het voortgezet

Toch feestelijk slot voor Zunderdorp

"Zou het eind wel feestelijk zijn of zouden we ons gegeneerd uit de voeten moeten maken?", had procesmanager Rein Zunderdorp zich afgevraagd met het slotcongres voor ogen. "Er zit gelukkig merkbaar en meetbaar schot in NME", stelde hij vast toen hij de dag afsloot. "Er is in 1993 en '94 veel op gang gekomen en ook is er een vrij fors evaluatie-onderzoek ondernomen. Dat is geen weggegooid geld, want we kunnen de resultaten daarvan gebruiken om accenten te verleggen. Het onderzoek gaat intussen verder."

Dat het dus toch een feestelijk slot kon worden dankte Zunderdorp aan drie factoren:

1. De noodzaak van duurzaamheid is in het bewustzijn doorgedrongen.
2. In het onderwijs was al veel in beweging, dus het wiel hoefde niet opnieuw te worden uitgevonden: "we hebben het alleen een nieuwe zwengel gegeven" en
3. Er was vrij veel geld beschikbaar en dat maakte het mogelijk druk op de ketel te zetten.

Hij besloot zijn toespraak met een woord van dank voor een lange reeks van betrokkenen, zoals de ambtenaren van de zes ministeries die zich altijd tussen meerdere vuren bevonden, de begeleiders, coördinatoren en consultants die het vuurtje moesten aanblazen dat vaak weer leek te doven en de leraren die al zo vaak hun nek op school uitstaken en het toch weer opnieuw deden.

Vanuit de coulissen gaf de Gemeentereiniging op subtiële wijze aan dat Zunderdorp nog een cadeau moest overhandigen aan Witteman.

Colofon

Verslag Slotcongres Natuur- en Milieu-Educatie in het Onderwijs
'Hoe ver, hoe verder?'
Juni 1995

Dit verslag is een eenmalige uitgave en wordt verspreid onder alle genodigden van het congres (3700).

● Congresorganisatie/
eindredactie
Stimio Communicatie
Projecten bv
Den Bommel 2
4194 TZ Meteren
Tel. (03456) 9844
Fax (03456) 9825
Dominique Uittenboger

● Tekst
Frans van Lier Journalistieke
produkties Amsterdam, en
Willem Nieuwenhuis
Journalist/tekstschrjver,
Amsterdam en Sonja Huising,
Stimio Communicatie Projecten
bv, Meteren

● Fotografie
Rob van 't Woudt, Utrecht

● Vormgeving
Stimio Communicatie Projecten
bv, Meteren i.s.m. Dickhoff en
Ahern

Dit verslag is gedrukt op volledig recyclede papiersoort 'Cyclust'.

© Stimio Communicatie
Projecten bv, Meteren 1995
i.o.v. Procesmanagement NME
Utrecht

